

Sayı: 116 - 117

Cilt : 10

ÜN

2. Teşrin - 1. Kânun

1943

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Ispartalı Katırcı oğlu (1)

Muharriri: AHMET REFIK

Sultan İbrahim, Atmeydanında İbrahim paşa sarayının samur döşeli odasında Telli Haseki ile meşgulken, Anadolu feci bir vaziyette idi. Anadolu sipahileri, gördükleri hizmetlere mukabil, alacakları sancakları bile, İstanbulda devşirmelikten yetişme paşalara rüşvet vererek elde etmeğe muvaffak olabiliyordu. Anadolu da sancak sahibi olanlar ve halkın rızklarını ellerinden alanlar ise, Sultan İbrahim'in saraylılarına ve kethuda kadınlarına intisap veya onlarla izdivaç etmek şerefine nail olanlardı. Anadolu'nun en mahsuldar yerleri bunlara pişkeş makamında ihsan olunuyordu. Meselâ, dergâhı âli çavuşlarından Ahmet, henüz sabi iken çavuşluğa nail olmuş, nihayet saraylı musahibelerden biriyle evlenmiş, bu sayede Haseki sultanlardan birine kethuda olduktan sonra, sultanın nüfuzu sayesinde defaten yeniçeri ağalığına, badehu Anadolu eyaletine nail olarak Ahmet paşa olmuştu.

O sırada Anadolu, İstanbula rüşvet vererek emellerine nail olmıyan, veya Sultan İbrahim'in zulmüne ve sefahetine sarfettiği paraları cebren vermeğe mecbur olan gayri memnunlarla dolu idi. Bunlardan biri de, Haydar oğlu ve onunla beraber çalışan Katırcı oğlu idi. Katırcı oğlu Hamideli türklerindendi. Güzel ata biner, cirid ve mızrak oynamakta büyük bir maharet gösterirdi. Kime hamle etse derhal vurur, değme adam kendine cirid vuramazdı. Katırcı oğlu, Haydar oğlunun «yarar pehlivani» idi. Her ikisi de büyük bir memnuniyetsizlik içinde idi. Haydar oğlu, sultan İbrahim'in veziri Hezrapare Ahmet paşaya bir sancak için otuz bin kuruş

vermişti. Şimdi o da Katırcı oğlu ile beraber (Akşehir) ve (İlgın) arasında kârvanlar çevirerek verdiği paraları hacırlardan çıkarmaya çalışıyordu.

Haydar oğlunun tuttuğu muntakadan geçmek imkânsızdı. İstanbula mütevaliyen şikâyetler geliyordu. İstanbulda ise vaziyet büsbütün başka idi. Sultan İbrahim öldürülmüş, saltanat devşirme ocak ağalarına intikal etmişti. Padişah yedi yaşında idi. Sarayı kâmilen Kösem Mahpeyker sultan idare ediyordu.

Sadırazam bu şikâyetleri nazarı dikkate aldı. Haydar oğluna karşı sultan İbrahim saraylısının kocası Ahmet paşayı memur etti. Ahmet paşanın muntazam askeriyle Haydar oğlunun askerleri beyninde (Karahisar sahip) de müthiş bir muharebe vukua geldi. Ahmet paşa harp ve darpte mübtedidi. Haydar oğlunun hilesini anlayamadı. Hususiyle maiyetindeki levendlerin Anadolu'lularla beraber olacakları tabiiydi. Nitekim öyle oldu, Ahmet paşa âni bir pusuya düştü, levendleri Anadolu'lularla birlik oldular. Haydar oğlunun askerleri paşayı yakaladılar, Haydar oğlunun huzuruna getirdiler. Anadolu'da, sarayın dev-

(1) 17 inci asırda, bir müddet Anadolu'ya hâkim olan Kara Haydar ve Katırcı oğullarına dair Naîma tarihi cilt: 4 de ve Evliya Çelebi seyahatnamesinde ve Osmanlı tarihlerinde hayli malûmat vardır. Ün dergisinin 24 üncü sayısında başlıyan Hikmet Turhan Dağlıoğlu ve Nuri Katırcıoğlu makaleleriyle Tahir Erdemin Kara Haydar hakkındaki yazılar ve 43 - 44 üncü sayılarında da vesikalar vardır. En aşağı 18 sene önce rahmetli Ahmet Refiğin salâhiyetli kaleminden çıkan bu makaleyi de, Ün sütunlarına nakletmeği faydalı bulduk.

şirmelerden yetişen paşalarına ve bil-hassa ocak halkına karşı büyük bir hu-sumeti vardı. Haydar oğlu hiç tavrını bozmadı, paşayı, biraz azarladı, ve ni-hayet şu sözleri söyledi:

— Bayır aşmazlara itimat ile serin-den geçen kimesnenin önüne geldiğin nadanlığa terahhümen seni azad eyledim. Yürüvar. Bir dahi kullanamadığın asker ile galip gelemediğin hasım önüne gelme.

Ahmet paşayı soydurdu, «anteri ve kellepoşu ile bir bargire bindirüp azad eyledi». Keza, bütün maiyetini de soydu, otağını tabilhanesini kâmilten zaptetti.

O sırada Katırcı oğlu, Ahmet paşanın döküntü askerlerini takiple meşguldu. Haydar oğlunun yanına gelüpte paşanın salıverildiğini duyunca, canı sıkıldı, hattâ bunu Haydar oğlunun abdallığına verdi:

— Bire oğlan. Ben ve sen anın eline gireydik. Şimdi başımız şu meydan-da yuvarlanırdı. Öyle hasmı adam ko-yuverir mi?

Dedi, yerinden fırladı, atına bindi, Ahmet paşanın «ardına düştü. Biçare Ahmet paşa süvar olduğu bargir kendi levendi gibi köprü geçmez ve arık atlamaz makulesi, ileri adım atmağa dermanı yok lâşe olmağın henüz bir bayır aşmış idi ki» Katırcı oğlu yetişti.

— İn aşağı, bire hain!

Dedi, Ahmet paşayı derhal öldürdü.

Bu bozgunluk, İstanbulda ocak ağalarını telâşa düşürdü. Haydar oğlunun elde edilmesi için her tarafa hükümler gönderildi. Ağalar mütereddiddiler. Anadoludaki muarızlarını susturmak, kendileri İstanbulda rahat rahat servet yapmak için Haydar oğluna sancak vermek taraftarı olanlar bile vardı. Bu mesele uzun uzadı görüşüldü. Ocak ağalarından arnavut Bektaşla boşnak Muslahiddin ağa buna razı olmadılar.

1624

Hususiyle Muslahaddin ağa:

— Haramilere ve eşkiyaya tuğ ve sancak verilüp irz ve namusu devlet hetkoluna, şerrin büyüğü budur.

Dedi, bu mütalea mutedil görüldü. Fakat kendilerinin de esasen eşkiyadan farkı yoktu. Onlar da şekavetin büyüğünü İstanbulda yapıyorlardı. Fakat kendilerine kimse dış geçiremiyordu: hâmileleri padişahla beraber valide sultandı.

Nihayet ağalar Haydar oğluna karşı Sinan zade kardeşi Mehmet paşa ile abaza Hasanı gönderdiler, Haydar oğlunu ortadan kaldırmağa muvaffak oldular.

Katırcı oğlu bu felâketten salimen kurtuldu. Haydar oğlunun yerine o geçti, Anadoluda ahval yine değişmiş olmadı. Şimdi, Katırcı oğlu ile Cebeci oğlu ve Dağlar delisinin oğlu da beraber olmuşlardı. Katırcı oğlu (Seydişehir) ve (Beyşehir) havalisinde idi. Kendisine karşı gönderilen kuvvetleri mütemadiyen mağlûp ediyordu. Nitekim Hamid sancağından üzerine sevkedilen askerle de çarpıştı. Serdarları bulunan Topal Mehmet paşayı mağlûp etti, oradan (Çay) kasabasına geldi. Fakat maiyetinde az kuvvet vardı. (Çay) kasabası âyanından İsa ağa ile görüştü. Meselenin sulhen yatıştırılmasına tavassut eylemesini teklif etti. Katırcı oğlunun teklifi İstanbula yazıldı. O zamanlar ocak ağalarından arnavut kara Murat ağa veziri âzam olmuştu. Murat paşa, tezkere yazmağa tenezzül etmedi. Şeyhül-islâm ve kazaskerler, yeniçeri ağası ve saire tavassut ettiler. Katırcı oğluna tezkere yazup İstanbula davet ettiler. Katırcı oğlu evvelâ sadrazam, badehu dördüncü Mehmet tarafından kabul edildi. Arnavut Murat paşa Katırcı oğlunu padişaha şu suretle takdim etti:

— İşte Katırcı oğlu dedikleri hınzır budur hünkârım. Af ricasile dergâhını-

za yüz sürmeğe geldi.

Katırcı oğluna (Beyşehir) sancağı verildi, adamları izaz olundu. Katırcı oğlu İstanbulda birkaç gün kaldı. Ekseriya cirit oynar, maharetine herkesi hayran ederdi. Bir gün şeyhül'islâmı ve kazaskerleri ziyarete gitmiş, huzura çıktığını şu suretle anlatmış:

— Saadetlü hünkârımın ğaraca ğaraca gözlerini gördüğüm gibi ödüm sıdayazdı. Paşa, düş dedi. Yüzüm üstüne düştüm. Emme düş demese, hemen düşmeğe durup yıkılırdum. Allah hünkârımın yaşın uzun eylesün deyu yer öptüm.

Katırcı oğlu, Anadolu halkına has saffet ve samimiyete malikti. «lâkin umuru hariciyeyi anlar ve mahalline göre istidadınca cevap vermeği güzel» bilirdi.

* * *

Katırcı oğlu Anadoluya, sancağına gittikten sonra, İstanbulun en itimatlı adamı oldu. Abaza Hasan Anadoluda İstanbula karşı huruç ettiği zaman, istisali için İbşir paşaya emir verilmişti. Fakat o da abaza idi. Binaenaleyh cinsiyet rabıtası ikisini de birleştirdi. Ocak ağaları abaza Hasana karşı ancak bir türkün sadikane hareket edeceğini anladılar, Katırcı oğlunu serdar tayin eylediler.

Katırcı oğlu Hamideline tamamiyle hâkim oldu. Abaza İbşirle Hasan ağanın üzerine hareket etmesine meydan kalmadı. Ocak ağaları meseleyi sulhen yatıştırmaya, bununla beraber Katırcı oğlunu da elde tutmaya çalıştılar. Hattâ sipahinin biri İstanbulda zengin bir saraylıya evlenmiş, saraylıyı (Larende)ye getirmiş, fakat kendi (Larende) de vefat etmişti. Katırcı oğlu, bu saraylıyı ittibanından birine istedi, saraylı da, (Larende)

halkı da razı olmadılar. Katırcı oğlu (Larende)yi kuşattı, kadını zorla aldı. Mesele İstanbula haber verildi. Fakat veziri âzam Katırcı oğlunu iltizam ederek hiç bir cevap vermedi. Şeyhül'islâm itiraz etti, veziri âzam da şu cevabı verdi:

— Ol rosbu oğlu için saklayup müsamaha ederiz.

«Rosbu oğlu»ndan maksadı, İbşir paşa idi. Çünkü daha evvel şeyhül'islâm da İbşir paşayı iltizam eylemişti.

Filhakika Katırcı oğlunun kendilerine pek ziyade yardımı dokunuyordu. Anadoluda en ziyade Katırcı oğluna güveniyorlardı. Hâdim kardeşi Hasan ağa yüz ulus voyvodalığında ayaklandığı zaman, üzerine yine Katırcı oğlu gönderildi.

Katırcı oğlu, Köprülü zade Fazıl Ahmet paşa sadaretine kadar yaşadı. Fazıl Ahmet paşa Girit seferine gittiği zaman, maiyetinde askerlerle beraber Katırcı oğlu da vardı. Bir gün, Girit dağlarının sarp geçitlerinden geçerlerken, Fazıl Ahmet paşa Katırcı oğluna Giridin yüksek dağlarını göstererek:

— Paşa. Ne güzel bekliyecek dağlardır.

Diye Katırcı oğlu şah Mehmet paşaya, (2) vaktiyle haramilik etmiş olduğunu ima etmek istemiş. Katırcı oğlu da şu cevabı vermiş:

— Efendim. iyu dağlardır amma kârbanı işlemez...

(2) Katırcı oğlu Mehmet paşaya (Şah) denmesi sebebini izah eden bir kayıda rastlanamamıştır. Bu; o devirdeki halk ekidelerini, içtimâî durumu aydınlatmağa yarayacak bir tâbir telâkki edildiğinden üzerinde durulması lâzımdır.